

ПОСТАТЬ ЄЖИ ГАШЕ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ 20–30-Х РОКІВ ХХ СТ.

У статті на основі аналізу публікацій періодичних видань 20–30-х років ХХ ст. охарактеризовано постать та музично-творчу діяльність Єжи Гаше, одного із найактивніших діячів культурного життя Кременеччини даного періоду.

Досліджено педагогічну діяльність Єжи Гаше, який упродовж 20 років працював учителем музики, керівником симфонічного оркестру та хору Кременецького ліцею міжвоєнного періоду. Розглянуто географію концертних виступів і репертуар музичних колективів навчального закладу.

Встановлено, що перебування на посаді керівника відділення Львівського музичного інституту, що функціонував при Кременецькому ліцеї, та викладача Музичного канікулярного осередку (Muzyczne ognisko wakacyjne) сприяли поглибленню музичної освіти на Кременеччині. Публікації у періодичних виданнях 20–30-х років ХХ ст. розкривають значення музичних аудиторій, які відбувалися з ініціативи Єжи Гаше, у поглибленні музичної культури й художньо-естетичного виховання учнів Кременецького ліцею.

На основі публікації у часописі «Życie Liceum Krzemienieckiego» визначено роль Єжи Гаше як організатора та керівника Волинського симфонічного оркестру, простежено репертуар і концертні виступи колективу. З'ясовано, що участь митця у громадських і культурно-освітніх заходах є свідченням його активної позиції у музично-освітньому житті краю.

Ключові слова: Кременецький ліцей, Єжи Гаше, Волинський симфонічний оркестр, педагогічна та концертна діяльність.

Lehkun O. H.

BECOME A JERZY GACHE THROUGH THE PERIODICALS IN THE 20-30TH YEARS OF THE XX CENTURY

The article is based on the analysis of publications of periodicals in the 20-30th of the XX century the character and musical and creative activity of Jerzy Gache, one of the most active figures in the cultural life of Kremenets' region of this period is characterized.

The pedagogical activity of Jerzy Gache, who for 20 years worked as a music teacher, leader of the symphony orchestra and choir of the Kremenets' Lyceum of the interwar period, was investigated. The geography of the concert performances and the repertoire of the musical groups of the educational institution is considered.

It was found that being a head of the department of the Lviv Music Institute, which operated at the Kremenets' Lyceum, and a teacher of the Musyczne ognisko wakacyjne, contributed to the deepening of music education in Kremenets' region. Publications in periodicals of the 20-30s of the XX century. reveal the importance of musical auditions that took place on the initiative of Jerzy Gache, in deepening the musical culture and artistic and aesthetic education of the students of the Kremenets' Lyceum.

Based on the publication in «Życie Liceum Krzemienieckiego», the role of Jerzy Gache as the organizer and leader of the Volyn Symphony Orchestra was determined, the repertoire and concert performances of the collective were traced. It has been found out that the artist's participation in public and cultural and educational events is evidence of his active position in the music and educational life of the region.

Key words: Kremenets' Lyceum, Jerzy Gache, Volyn Symphony Orchestra, pedagogical and concert activities.

Актуальним завданням сучасного музикознавства та культурології є дослідження процесів розвитку регіональної музичної культури як невід'ємної складової частини загальнонаціонального мистецтва. Важливою складовою досліджень музичної регіоніки є відродження та переосмислення забутих сторінок мистецького життя краю, зокрема повернення із забуття імен митців, які в різні часи долучилися до розвитку культурного життя Кременеччини.

У 20–30-ті роки ХХ століття Кременець, який входив до складу Другої Речі Посполитої, був одним із визначальних центрів освіти й культури: тут вирувало активне театральне життя, проходили гастролі відомих польських музикантів, організовувалися постійні художні виставки, відбувалися конкурси просвітянських хорів.

Кременецький ліцей, який мав розгалужену систему навчальних, культурних і наукових центрів, став своєрідним осередком освіти і культури всієї Волині. Це був освітній комплекс, у структуру якого входили гімназія імені Т. Чацького, вчительська семінарія, сільськогосподарська школа у с. Білокриниця, середня торгівельна школа, педагогічне училище, народні університети та ряд інших установ.

За час існування ліцею викладачами музики і співів працювали Т. Кротофіла, М. Мрочковська, М. Левицька, Є. Гаше, Г. Левицький, М. Осько, Еміл Крха, Ельжбета Крха, І. Гіпський, які відіграли значну роль у культурно-мистецьких та освітніх процесах Кременеччини.

Феномен життя талановитого музиканта, педагога, композитора, культурно-громадського діяча Єжи Гаше є своєрідним прикладом культурно-історичного контексту Кременеччини міжвоєнного періоду. Творчість митця, незважаючи на значущість у музичному житті регіону, ще не отримала ґрунтовного аналізу. Діяльність Є. Гаше як керівника Волинського симфонічного оркестру окреслює у своєму дослідженні С. Коляденко [1, с. 197–201], лаконічні біографічні відомості подає Я. Гаше [16], С. Ольшевська-Байера згадує музиканта як керівника оркестру Музичного канікулярного осередку [2, с. 142–150].

Тому метою та завданнями статті є аналіз різносторонньої діяльності Єжи Гаше як педагога, диригента, організатора концертів-лекцій, активного дописувача тогочасної преси, й залучення до наукового обігу його публікацій у польській періодиці, які відображають музичне життя 20–30-х років ХХ ст. на Кременеччині.

Єжи Гаше народився 13 липня 1889 року в місті Діжон (Франція). Навчався у Паризькій музичній школі по класу скрипки у викладачів С. Сухого та Шевчика. У 1921 р. закінчив Віденську консерваторію по класу композиції. У цьому ж році розпочинає свою педагогічну діяльність у Львівському музичному інституті та одночасно обіймає посаду керівника навчального закладу.

З 1923 р. музикант майже на 20 років пов'язує своє життя із Кременцем: працював учителем музики й керівником симфонічного оркестру та хору

Кременецького ліцею, викладав гру на скрипці у Музичному канікулярному осередку (Muzyczne ognisko wakacyjne), який забезпечував підвищення кваліфікації вчителів музики, проводив для учнів музичні аудиторії (концерт-лекції), організував Волинський симфонічний оркестр, брав активну участь у концертному житті міста.

Упродовж 1940–1941 рр. працював у Кременецькій музичній школі викладачем по класу скрипки. З 1944 р. Єжи Гаше живе у Любліні та працює у Міністерстві культури та мистецтв, а згодом у державному музичному інституті. У 1946 р. він переїжджає у м. Битом, де викладає у консерваторії, державній музичній школі, одночасно обіймає посаду голови спілки музикантів та є активним дописувачем краківського часопису «Ruch Muzyczny». У зв'язку із проектом створенням Вармінсько-Мазурського ліцею ім. Тадеуша Чацького переїздить у Щитно, де викладає у державній музичній школі. Оскільки план зі створення ліцею не був реалізований, Єжи Гаше переходить на викладацьку роботу у Варшавську музичну школу, згодом повертається у Битом, де до виходу на пенсію працює у музичній школі. Помер Єжи Гаше 17 жовтня 1970 р. у м. Битом та похований на місцевому кладовищі Mater Dolorosa.

Кременецький період життя митця виявився найплідотворнішим. Єжи Гаше працює у ліцеї на посаді вчителя співів і керівника музичних колективів. Враховуючи те, що предмет музика і співи входив до необов'язкових, проблема поглиблення музичних знань і художньо-естетичного виховання вирішувалася значною мірою саме завдяки аудиторіям й участі учнів у симфонічному, духовому оркестрах і хоровому колективі, якими керував Гаше.

На сторінках методичного видання «Muzyka w szkole», який щомісяця виходив у м. Катовіце за редакцією К. Главічки, Гаше зосереджує увагу на необхідності розвитку музичної культури серед учнівської молоді та ділиться власним досвідом проведення аудиторій у Кременецькому ліцеї. Педагог був переконаний, що спів у поєднанні з грамотно проведеними аудиторіями привчать учнів слухати музику, вироблять зацікавлення до кращих зразків світової класики, сприятимуть художньо-естетичному вихованню школярів.

До проведення аудиторій висувалися певні вимоги, зокрема вони мали проводитися на високому, якісному рівні, відбуватися згідно з планом і відповідати віковим особливостям дітей. Особлива увага зверталася на вступне слово, яке мало викликати зацікавленість аудиторії. План аудиторій складався до початку шкільного року і вносився до загального виховного плану. Форма їх проведення залежала від кількох моментів. Передусім, вона повинна відповідати віковій слухачів, зокрема враховувати те, що у дітей молодших класів переважають елементи фантазії, а у більш зрілої молоді був уже вищий щабель інтелектуального розвитку та мислення. Вступне слово потрібно подати так, аби змістом і формою пробудити зацікавлення та увагу слухача і створити відповідне підґрунтя до слухання музики. Тривалість аудиторій не повинна перевищувати півтори години, а для кращого висвітлення змісту заняття рекомендувалося використовувати допоміжні засоби: ілюстрації, портрети композиторів, таблиці, тощо.

Особливу увагу Є. Гаше звертав на особу педагога-організатора, адже в школах проведення аудиторій повністю залежало від учителя, який поєднував функції керівника, музичного організатора й виконавця. Для їх реалізації педагог повинен ґрунтовно знати свій предмет, щоби найважливіші питання і відомості в

галузї теорії (гармонія, контрапункт), естетики, музичних форм, історії музики змістовно та раціонально донести до молоді [5, s. 151–154].

Є. Гаще рекомендував розпочинати лекції-концерти з найпростіших форм, до яких належить одно- та двочастинна форма пісні (унісонна, хорова на 2, 3, 4 голоси та з акомпанементом фортепіано). Він стверджував, що народні пісні й танці потрібно використовувати у програмах аудиторій для того, аби діти «пізнали свій край і з глибокою повагою відносилися до пам'яток народного мистецтва» [13, s. 153]. Разом із тим, важливо ознайомити молодь з народною творчістю інших регіонів країни. Наступний етап – вивчення тричастинної форми на прикладі польських танців, народних й авторських пісень і проведення історичних аудиторій, як кінцевого етапу отримання музичної освіти й поглиблення культури.

Гаще зазначав, що аудиторії у наукових закладах ліцею відбувалися щосуботи: для молодших учнів проводилися лекції слухання музики, а для старших – аудиторії про форми й музичні стилі. Кожну зустріч, яка тривала годину, Є. Гаще розпочинав 10–15-хвилинною розповіддю. Твори ілюстрували висококваліфіковані музиканти, які працювали у ліцеї: фортепіано – М. Мрочковська (учениця проф. Марка), скрипка – Є. Гаще, віолончель – інструктор ліцейного оркестру Г. Левицький. Неодноразово в аудиторіях брали участь фортепіанне тріо (фортепіано – М. Мрочковська, скрипка – Є. Гаще, віолончель – А. Зац), мішаний і чоловічий хори, симфонічний оркестр (кер. Є. Гаще) [12, s. 151].

Упродовж 1927–1934 рр. у Кременецькому ліцеї відбулося 78 музичних аудиторій [15, s. 34]. Аудиторії, обіймаючи різноманітну тематику, відігравали важливу роль у музичній освіті молодого покоління, розширювали духовний світ дітей, прищеплювали любов до музики, вчили розуміти її.

Є. Гаще проявив себе як висококваліфікований керівник музичних колективів ліцею. Завдяки Є. Гаще учнівські музичні колективи неодноразово брали участь у концертах, як у Кременецькому ліцеї [10, s. 222–223], так і виїжджали з виступами у села Кременецького повіту. Так, у 1932 р. з метою популяризації музичної культури відбулася поїздка учнів 5 курсу вчительської семінарії до Шумська. В концерті брав участь хор, який виконав твори Нововейського, Карловича, І. Галла [17, s. 408].

Із публікації І. Гіпського в журналі «Музыка Polska», який виходив у Варшаві за редакцією видатних музикантів Б. Рутковського, К. Сікорського, Ю. Пуліковського та А. Хибінського, у рубриці «З музичного руху в Польщі» черпаємо відомості про музичне життя у Кременецькому ліцею. Автор допису зазначає, що навчальний заклад надавав велику роль різнобічному розвитку своїх вихованців, у тому числі й музичному. Так, 26 квітня 1936 р. стараннями учнів ліцею відбувся концерт струнного ансамблю, духового та симфонічного оркестрів під керівництвом Є. Гаще. У програмі прозвучали *Andante* з симфонії «З ударами бубна» Й. Гайдна, «Угорський танець» № 2 Й. Брамса, «Вальс» з опери Ш. Гуно «Фауст», струнний колектив виконав «Аріозо» та «Менует» Г. Генделя. Автор статті дає високу оцінку майстерного виконання даних творів [10, s. 222–223].

Визначною подією у 1926 р. стала прем'єра кантати С. Монюшка «Відьма», написана на основі другої частини драматичної поеми А. Міцкевича «Дзяди», яку виконали симфонічний оркестр і мішаний хор (понад 60 чоловік) Кременецького ліцею під орудою Гаще [16, s. 24].

Як керівник ліцейного оркестру, Гаше дбав про збагачення матеріальної бази, поповнення нотної бібліотеки творами для симфонічного оркестру, про що свідчить переписка зі Львівським магазином «Муза» про купівлю струн до інструментів[3] та замовлення нот у Варшавській книгарні Gebethner i Wolff [4].

Єжи Гаше призначається на посаду керівника. Обдарована молодь отримала можливість навчатись вокально-хоровому й виконавському мистецтву (фортепіано, скрипка, віолончель) у досвідчених педагогів. Викладачами працювали Шмарова (фортепіано), С. Бончковська (вокал), М. Мрочковська (фортепіано), а також М. Бауер та С. Барбаг, які доїжджали зі Львова [14, s. 8].

З ініціативи Є. Гаше у 1930 р. у Кременці організовано Волинський симфонічний оркестр, який нараховував 40 осіб. Його учасниками були члени військового оркестру 12 полку уланів з Білокриниці, що поблизу Кременця, учні ліцею, місцеві музиканти [10, s. 9–10]. Завдяки таланту керівника колектив невдовзі вже виступав у концертах, які регулярно проходили в місті за участю видатних польських солістів. С. Шейбель на сторінках часопису «*Życie Liceum Krzemienieckiego*» інформує про вечір, який був присвячений творчості В. Моцарта та Ф. Шопена. У виконанні оркестру прозвучала увертюра до опери В. Моцарта «Весілля Фігаро», а також фортепіанний концерт d-moll (соліст Б. Кон – учасник Міжнародного конкурсу ім. Шопена та Міжнародного конкурсу у Відні) [11, s. 9].

Репертуар оркестру складали твори класичної, романтичної й сучасної музики, зокрема увертюра Л. Бетховена «Егмонт», симфонічний триптих Є. Гаше «Епітафія», «Могила» й «Героїка», а також концерти для скрипки з оркестром Л. Бетховена D-dur (соліст М. Бауер), Г. Венявського d-moll (соліст В. Коханський), інші.

Окрім педагогічної діяльності, Є. Гаше систематично виступав з просвітницькими матеріалами на музичні теми на сторінках тогочасних періодичних видань [8, s. 5–8]. Зокрема, у публікації «*Wychowawcza rola kultury muzycznej w społeczeństwie*», надрукованій «*Życie Liceum Krzemienieckiego*», Гаше аналізує погляди К. Шимановського щодо організації музично-просвітницької роботи серед широких верств населення та наголошує на значущості залучення до концертних залів дорослих. Гаше зазначав, що музика – це стихійна сила, яка легко проникає в найглибші верстви населення, задовольняє естетичний голод народних мас у найширшій мірі, що є найбільш примітним і відбувається це незалежно від його важливості та значних естетичних цінностей [8, s. 25–31].

У літописі гастрольного життя Волині 20 – 30-х років ХХ століття знаходимо чимало відгуків про виступи артистів Львівського оперного театру, Волинського українського театру під керівництвом М. Певного, хору Д. Котка. Є. Гаше у статті «*Koncerty Ukraińskiego Chóru Dm. Kotki w Krzemieńcu*» високо оцінює талант диригента, який володіє надзвичайним чуттям краси творів і дуже оригінальними та цікавими способами їх інтерпретації [7, s. 409–410]. Досконалий підбір голосів, старанно опрацьований репертуар, високий артистичний рівень виконання творів, надзвичайна і оригінальна інтерпретація творів створювали потужне враження на публіку. Після розпаду колективу Котко завітав на Волинь у 1937 р. з новим складом хористів, проте їхні виступи не мали такого успіху, як у попередні роки.

До визначних подій гастрольного життя Волині 1932 р. необхідно віднести концерти лауреата конкурсу імені Ф. Шопена Б. Кона, який проходив у рамках відзначення днів Шопена. Урочисто пройшли Шопенівські дні у Кременці. На шпальтах журналу «*Życie Krzemienieckie*» розміщена інформація Гаше про життєвий і творчий шлях Ф. Шопена. Програма святкування, яке відбувалося 16 жовтня 1932 р.,

включала службу Божу в ліцейному костюлі, продаж значків і жетонів із зображенням Ф. Шопена та концерт піаніста Б. Кона. Програма його виступу була складена виключно із творів Ф. Шопена. Є. Гаще зазначив, що майстерна гра артиста передала темперамент і глибокі почуття композитора [6, s. 39–40].

Отже, вивчені опубліковані й архівні матеріали дають нам змогу говорити про Єжи Гаще, як непересічну особистість. У його діяльності поєднані талант педагога, диригента, музикознавця, популяризатора музичної культури на Волині. Музично-критична та публіцистична спадщина Є. Гаще стала вагомим інформаційним і науковим джерелом для сучасних дослідників регіональних культуротворчих процесів, відіграла важливу роль у розкритті різноманітних граней і особливостей музичної культури Кременеччини 20–30-х рр. ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коляденко С. Діяльність Кременецького ліцею (1921–1939) як комплексу навчально-виховних закладів / *Кременецький ліцей у контексті розвитку освіти, науки та культури на Волині в першій третині ХХ ст.* : [зб. наук. праць / наук. ред. А. Багнюк, Н. Савелюк]. Тернопіль : Терно-граф, 2009. С. 197–201.

2. Olszewska-Bajera Z. Muzyczne ognisko wakacyjne w Krzemieńcu (1928–1939) w relacjach i wspomnieniach uczestników. *Кременецький ліцей у контексті розвитку освіти, науки та культури на Волині в першій третині ХХ ст.* : [зб. наук. праць / наук. ред. А. Багнюк, Н. Савелюк]. Тернопіль : Терно-граф, 2009. С. 142–150.

3. Переписка с книжными издательствами и организациями по приобретению учебников и музыкальных инструментов для семинарии / ДАТО, ф. 226, оп.1, спр. 936, арк. 3.

4. Переписка семинарии с книжным издательством и фирмами о доставке бумаги, учебников и музыкальных инструментов // ДАТО, ф. 226 (Кременецкая учительская семинария), оп.1, спр. 585, арк. 7; арк. 12.

5. Gache J. Audycje muzyczne. *Muzyka w szkole*. 1930. № 8–9. S. 151–154.

6. Gache J. Dnie Chopinowskie. *Życie Krzemienieckie*. 1932. № 8–9. Rok I. S. 39–40.

7. Gache J. Koncerty Ukraińskiego Chóru Dm. Kotki w Krzemieńcu. *Życie Krzemienieckie*. 1936. Rok V. № 10. S. 409–410.

8. Gache J. Problem podniesienia kultury muzycznej. *Życie Liceum Krzemienieckiego*. 1931. № 5. S. 5–8.

9. Gache J. Wychowawcza rola kultury muzycznej w społeczeństwie. *Życie Liceum Krzemienieckiego*. 1931–1932. № 10–11. S. 25–31.

10. Gipski J. Z ruchu muzycznego w Polsce. *Krzemieniec. Muzyka Polska*. 1936. Rocznik III. Zesz. III (XI). S. 222–223.

11. Ibidem, s. 9.

12. Ibidem, s. 153.

13. Ibidem, s. 151.

14. Instytut Muzyczny w Krzemieńcu. *Przegląd Wołyński*. 928. № 7. S. 8.

15. *Liceum Krzemienieckie w dobie obecnej. 1920–1935*. Krzemieniec : W. Cwik, 1935. S. 34.

16. Jacek de Gache' Jerzy Roman de Gache'. *Życie Krzemienieckie*. 1995. Rok V. № 9. S. 24.

17. Siemaszko J. Wieczór artystyczny młodzieży licealnej w Szumsku (wrażenia uczestnika). *Życie Krzemienieckie*. 1935. № 9. S. 408.

18. Sh. S. Koncerty orkiestry Wołyńskiej. *Życie Liceum Krzemienieckiego*. 1931. № 2. S. 9–10.

REFERENCES

1. Koliadenko S. (2009). Działalność Kremenetskiego liceum (1921–1939) jako kompleksu naukowo-wychowawczych zakładów. *Kremenetskiy litsei u kontekstie rozwoju osvity, nauky ta kultury na Volyni v pershii tretyni KhKh st.* : [zb. nauk. prats : nauk. red. A. Bahniuk, N. Saveliuk]. Ternopil : Terno-hraf. S. 197–201. [in Ukrainian].

2. Olszewska-Bajera Z. (2009). Muzyczne ognisko wakacyjne w Krzemieńcu (1928–1939) w relacjach i wspomnieniach uczestników. *Kremenetskiy litsei u kontekstie rozwoju osvity, nauky ta kultury na Volyni v pershii tretyni KhKh st.* : [zb. nauk. prats : nauk. red. A. Bahniuk, N. Saveliuk]. Ternopil : Terno-hraf. S. 142–150. [in Ukrainian].

3. Perepiska s knizhnymi izdatelstvami i organizaciyami po priobreneniyu uchebnikov i muzykalnykh instrumentov dlya seminarii. DATO, f. 226, op.1, spr. 936, ark. 3. [in Ukrainian].

4. Perepiska seminarii s knizhnym izdatelstvom i firmami o dostavke bumagi, uchebnikov i muzykalnykh instrumentov. DATO, f. 226 (Kremenetszkaya uchitelskaya seminariya), op.1, spr. 585, ark. 7; ark. 12. [in Ukrainian].

5. Gache J. (1930). Audycje muzyczne. *Muzyka w szkole*. № 8–9. S. 151–154. [in Polish].

6. Gache J. (1932). Dnie Chopinowskie. *Życie Krzemienieckie*. № 8–9. Rok I. S. 39–40. [in Polish].

7. Gache J. (1936). Koncerty Ukraińskiego Chóru Dm. Kotki w Krzemieńcu. *Życie Krzemienieckie*. Rok V. № 10. S. 409–410. [in Polish].

8. Gache J. (1931). Problem podniesienia kultury muzycznej. *Życie Liceum Krzemienieckiego*. № 5. S. 5–8. [in Polish].

9. Gache J. Wychowawcza rola kultury muzycznej w społeczeństwie. *Życie Liceum Krzemienieckiego*. 1931–1932. № 10–11. S. 25–31.

10. Gipski J. (1936). Z ruchu muzycznego w Polsce. *Krzemieniec. Muzyka Polska. Rocznik III. Zesz. III (XI)*. S. 222–223. [in Polish].

11. Ibidem, s. 9.

12. Ibidem, s. 153.

13. Ibidem, s. 151.

14. Instytut Muzyczny w Krzemieńcu. *Przegląd Wołyński*. 928. № 7. S. 8. [in Polish].

15. *Liceum Krzemienieckie w dobie obecnej. 1920–1935*. Krzemieniec : W. Cwik, 1935. S. 34. [in Polish].

16. Jacek de Gache' Jerzy Roman de Gache'. (1995). *Życie Krzemienieckie*. Rok V. № 9. S. 24. [in Polish].

17. Siemaszko J. (1935). Wieczór artystyczny młodzieży licealnej w Szumsku (wrażenia uczestnika). *Życie Krzemienieckie*. № 9. S. 408. [in Polish].

18. Sh. S. (1931). Koncerty orkiestry Wołyńskiej. *Życie Liceum Krzemienieckiego*. № 2. S. 9–10. [in Polish].

oksaleh1@ukr.net

Рецензент: д. пед. н., професор Дем'янчук О. О.